

Maja Runje

Krug za trg će ostvariti svoj cilj

Maja Runje živi i radi u Zagrebu. Majka je dvoje odrasle djece. Kao profesorica engleskog i francuskog jezika predaje na srednjoj

Maja Runje živi i radi u Zagrebu. Majka je dvoje odrasle djece. Kao profesorica engleskog i francuskog jezika predaje na srednjoj školi. Već tijekom studija, i kasnije, živjela je u Europi i u praksi upoznala istinsku demokraciju. Bila je pokretačica i višegodišnja predsjednica Hrvatske kulturne zajednice Wiesbaden, krajem osamdesetih dopredsjednica Hrvatskih društava Njemačke, a zatim tajnica Hrvatskog svjetskog kongresa za Njemačku. Poznata je po organiziranju humanih inicijativa. Razgovarali smo s njom poslije uspješno izvedene akcije *Krug za trg*.

Što Vas je motiviralo da pokrenete građansku inicijativu za promjenu imena zagrebačkog Trga maršala Tita u Kazališni trg ?

O nužnosti promjene razmišljalo je i do sada puno ljudi. Više je skupina i pojedinaca promjenu pokušavalo postići redovnim putem, postupkom kod Skupštine grada Zagreba, a bilo je i manjih spontanijih okupljanja na samom trgu. Često se čulo kako ljudi izražavaju zgražanje i povrijeđenost, ljutnju da je gotovo dva desetljeća nakon uspostave demokracije još uvijek moguće da komunistički simboli obilježavaju javne prostore.

Posljednjih godina u Zagrebu surađujem s nekoliko žena, osobito s gospođama Biserkom Cetinić i Zdravkom Bušić, u jednoj maloj ženskoj radnoj skupini koja, između ostalog, priređuje godišnja komemorativna okupljanja za žrtve Bleiburga i križnih putova. I ranije sam dobro poznavala tu temu, no u novije sam vrijeme još pomnije upoznala razmjere stradanja, susrećući brojne žrtve, s krajnje potresnim životopisima. Stradanje često izmijeni živote cijelih obitelji, a traume se prenose na sljedeće generacije. A upravo su nam se ti ljudi najčešće obraćali pitanjem što bi se moglo učiniti da se odiozno Titovo ime makne s tog Trga.

Usto, Tito i titoizmi načelno su utezi na putu demokratskog razvoja društva. Želimo li dobro hrvatskom društvu, moramo inzistirati na dekomunizaciji.

Kako se dogodilo da su žene vodile građansku inicijativu *Krug za trg* ?

U prosincu smo se povezale s dr. Josipom Jurčevićem, vrhunskim i angažiranim stručnjakom za noviju povijest, te smo skupa odlučili da ćemo pristupiti organizaciji javnog prosvjeda na Trgu. Početkom siječnja sazvale veliki sastanak s predstavnicima niza društava. Zajedno smo utemeljili

građansku inicijativu *Krug za trg*. Članovi su pak smatrali da ćemo inicijativu upravo dobro voditi baš nas tri žene, te dr Jurčević.

Zašto ste za djelovanje izabrali oblik građanske inicijative?

Češće se u našim krugovima osjeti nepovjerenje prema udrugama civilnog društva. Mnogi ih građani percipiraju kao zlonamjerne skupine, koje će iskoristiti svaku priliku da kompromitiraju hrvatsku nacionalnu ideju ili tradicijske vrijednosti. Takvo gledanje nije produktivno, a dijelom čak nije ni točno. Istina je da je ta strana glasna i vješta, no na sceni je puno različitih udruga – postoje npr. deseci katoličkih udruga. Prostori civilnog društva načelno ipak pripadaju onima koji ga traže i svojim radom uspiju privući pažnju javnosti.

Krug za trg okuplja niz društava i pojedinaca, no sam *Krug* nije registrirano društvo. U takvom je slučaju oblik građanske inicijative bio najprikladniji oblik djelovanja. Za njegovo djelovanje u javnosti, pa čak i za organizaciju prosvjeda na javnom mjestu, registracija nije potrebna.

Kakva je bila suradnja članova Inicijative?

Fantastična! Naše javno okupljanje djelo je mnogih ljudi. Radilo se puno, nesebično i požrtvovno. Nitko od nas četvero iz Koordinacijskog odbora nije zaslužan više od drugih. Ako zasluga u smislu uspjeha postoji, ona je plod timskog rada naših prijatelja i članova.

Vašu scenografiju i koreografiju prosvjeda na Trgu, te poruke tih nastupa, nisu svi dobro razumjeli. Kako to komentirate?

Pitanje me iznenađuje jer su nam za scenografiju s mnogih strana pristigle najbolje ocjene. Iz svega je vidljivo da se ona dojmila javnosti, pa čak i naših protivnika. Snimke i fotografije prekrivanja Meštrovićevog Zdenca životom crnim platnom, veličine 20 puta 20 metara, u znak sjećanja na žrtve koje je Tito poslao u smrt, pojavile su se na naslovnim stranicama dnevnih novina. Parolu „Zločin je zločin“ na našim crvenim tunikama posudili smo od zlonamjernika, koji je bezobzirno koriste prokazujući npr. naše generale. Htjeli smo da je vide kod nas - utemeljenu i razložnu. Za likovnu simboliku, boje, pokret i glumca odlučili smo se jer smo ovaj put željeli moderni i krativni nastup, umjesto klasičnih demonstracija s govornicima i parolama. Drugi put će to možda biti drugačije.

Tijekom prosvjeda su se čitali dijelovi iz Titovih govora. Što je u tim govorima zanimljivo i bitno?

Dramski umjetnik Joško Ševo interpretirao je samo nekoliko citata. Evo, na primjer jedna dnevna zapovijed Josipa Broza Tita iz 1942., koja sama po sebi puno govori: »Drugovi! Borci, komandiri, komandanti i politički komesari! (...) Još silnije uništavajmo okupatore, ustaše, četnike! Još silnije uništavajte željeznice, tvornice, rudnike, mostove i živu silu neprijatelja ... Da živi 25. godišnjica Velike oktobarske socijalističke revolucije! Da živi sovjetski savez! Da živi drug Staljin, veliki organizator borbe i pobjede nad fašističkim osvajačima! Da živi herojska Crvena armija! Da živi Narodno – oslobodilačka i dobrovoljačka vojska Jugoslavije.«

Kako je moguće da je policija dozvolila da se na istom trgu i u isto vrijeme održi protuskup, na kojem su se okupili predstavnici i podržavatelji „Saveza antifašističkih boraca Hrvatske“, „Udruge štovatelja Josipa Broza Tita“, „Ljevice Hrvatske“ i nekih drugih grupa i pojedinaca?

Policija nam je objasnila da je to potpuno dozvoljeno, čak i uobičajeno. Malo smo se čudili, no ubrzo smo shvatili da nama takav novi raspored odgovara. Protuskup se nije održavao baš na Trgu, već na tramvajskoj postaji ispred Muzeja za umjetnost i obrt. Samo njegovo postojanje privuklo je dodatnu medijsku pozornost.

Tko su bili ljudi na protuprosvjedu?

To je bila jedna mala skupina ljudi, najviše možda stotinjak osoba, s Titovim slikama i kapama i transparentom protiv fašizma, koji naravno nismo osjetili kao nešto što bi se nas ticalo. Ti prosvjednici nisu izgledali kao netko tko bi mogao zaustaviti dekomunizaciju hrvatskog društva.

Jači Titovi obožavatelji, odnosno branitelji onoga za što Tito stoji kao metafora, nisu bili na tramvajskoj stanici, već sjede u Predsjedničkim dvorima i drugim važnim institucijama i uredima. Mnogi žive u vilama i lijepim stanovima na zagrebačkim obroncima, koje su sami, ili njihovi očevi, priskrbili ubijanjima i progonima antikomunista i antijugoslavena, ili onih koje su oni proizvoljno takvima proglasili.

Naša najveća briga je međutim velika grupa građana koja nema veze s počiniteljima, no koji imaju ovaj ili onaj razlog da na Titov režim gledaju s nostalgijom. Netko dolazi iz partizanske obitelji pa misli da sve skupa treba braniti, netko je u Jugoslaviji imao sigurnije radno mjesto negoli ga ima sada, netko se kao Srbin možda bolje osjećao jer je to tada ipak bila znatna komparativna prednost. Netko se pak tog vremena sjeća sa zadovoljstvom jednostavno zato jer je tada bio mlad, a sada više nije.

Ključnu ulogu u pomanjkanju široke kritičnosti prema Titu, komunizmu i hegemoniji, igra i činjenica dugogodišnje masivne propagande. Četrdeset i pet godina ljudima se ulijevalo u glavu da je Tito božanstvo. Eto, kao div mekana srca, koji voli i brani radnike i djecu. Ulogu igra i strah. Ušao je ljudima duboko u kosti. Od ponekih ljudi smo čuli da bi u prosvjedu zapravo rado sudjelovali, no da osjećaju strah.

Je li prosvjed bio na rubu incidenta i fizičkog sukoba, kako su prenijeli neki mediji?

Ni govora! Nije bilo nikakvih sukoba i nije bilo uhićenih, kako su to mediji javljali. S naše je strane nekoliko ljudi, u prolazu, dok su se u četveroredima kretali u *žalobnom mimohodu* vanjskom stranom Trga, kako je u programu i bilo predviđeno, dovikivali onima preko ceste. Npr. general Glasnović je vikao: „Pobili ste šest tisuća nevinih ljudi samo u Zagrebu! Tamo pod Sljemenom, su im grobovi! A to bi svi mi trebali vikati. Na svim zagrebačkim trgovima. Tri dana i tri noći ... I ne bi bilo dosta ...

Večernji list je pisao i o zgaženom cvijeću i uništenom travnjaku, koje će na kraju platiti porezni obveznici. Je li se to doista dogodilo?

Nevjerojatno je da novinar ili u ovom slučaju novinarka može napisati potpunu izmišljotinu. Bile smo na Trgu, skupa s nekoliko drugih ljudi, i nakon što su se svi sudionici bili razišli. Zdravka Bušić i Biserka Cetinić išle su iza naših mladih aktivista još jednom pregledavati je li zaostao koji papirić ili izgorjela svijeća. Svaka i najmanja sitnica bila je uklonjena. Trg smo ostavili u istom stanju u kojem smo ga bili našli.

Kako ocijenjujete pismo predsjednika Mesića u Novom listu i u Glasu Istre, u kojem prosvjednike naziva ustašoidnima, spodobama i NDH nostalgijarima?

Neki od članova Inicijative razmišljaju o sudskim tužbama. Meni se osobno taj istup čini više komičnim negoli razlogom za sudski spor. Te frazetine o *fašistima*, *antifašistima*, *zločinačkim tvorevinama*, *pobjednicima*, *Titovom svjetskom ugledu* i *komunizmu kao sjajnoj utopiji* djeluju jadno. Može se mirno steći dojam da je predsjednik Mesić u defenzivnom stavu, da se u tom svom *antifašizmu* više ne osjeća potpuno sigurno.

Jeste li doživjeli podršku kulturnih institucija, istaknutih pojedinaca?

Javna podrška Biskupske konferencije, odnosno njezine komisije Iustitia et Pax, puno nam je značila. Kulturne institucije nisu smatrale da nas treba podržati. No, javilo se jako puno ljudi, iz cijele Hrvatske. Čestitali su na uspjehu, htjeli priopćiti nešto iz vlastitog stradalništva ili su pitali o tome kako bi u svojim sredinama organizirali slične prosvjede. U Hrvatskoj je devedesetih godina iz javnih prostora uklonjen dio komunističkih znakova i naziva, no dosta toga i dalje postoji, ne samo u Zagrebu. Drage podrške stigle su nam iz iseljništva. Javljali su se ljudi iz cijelog svijeta. Njima je Hrvatska važna na osobit način, a žive u demokratskim sredinama kojima je veličanje totalitarnih simbola potpuno strano. Stoga je njima bilo osobito teško razumjeti zašto je to u Hrvatskoj moguće.

Jeste li zadovoljni onim što ste postigli?

Nismo još postigli naziv *Kazališni trg* te nemamo razloga za pravo zadovoljstvo. Ipak, osjećamo da smo dijelom uspjeli. Bez infrastrukture, bez novaca, bez podrške relevantnih institucija, okupili smo preko tri tisuće ljudi, neki kažu i više. To je veliki broj ljudi, osobito ako se sjetimo da se HDZ držao distancirano te da se njegovi članovi nisu usudili priključiti, iako je baš među njima veliki broj onih koji dobro znaju što je Tito. Uspjehom također smatramo izvjesnu promjenu vlastitog stava. Do sada smo najčešće govorili: *Nismo krivi! Žrtve smo! Ovaj smo put međutim počeli vikati: Tito je zločinac! Njegove vojske i milicije su zločinci! Smjesta maknite svaki njihov trag!*

Što će se dalje događati s *Krugom za trg*?

Upravo smo poslali službeni redovni zahtjev Gradskoj upravi da se Trgu vrati naziv *Kazališni trg*, sa zamolbom da osobno želimo prisustvovati vjećanju Povjerenstva za imenovanje ulica. Vidjet ćemo što će Grad odlučiti. Ako odgovor bude negativan, uslijedit će novi javni pritisci i javna okupljanja. Također smo uputili pisma zastupnicima Hrvatskog sabora, Predsjedniku države, članovima vlade, zastupnicima Skupštine grada Zagreba, članovima gradskog poglavarstva, šefu Delegacije europske komisije, šefu Misije OEES-a te veleposlasticima u Republici Hrvatskoj, svima s pitanjem što su učinili kako bi se u Hrvatskoj proveli zaključci Rezolucije vijeća Europe međunarodnoj osudi zločina totalitarnih komunističkih režima te Deklaracije Hrvatskog sabora o osudi zločina komunističkog poretka u Hrvatskoj.

Hoćete li vi, žene, dalje voditi inicijativu?

Za sada, dok ovu akciju ne dovedemo do kraja, ostajemo u Koordinacijskom odboru te se i dalje osjećamo odgovornima. No moguće je da će sljedeće okupljanje, ako ono bude potrebno, možda koordinirati koja druga grupa ljudi. Mi, naravno, i dalje radimo u našoj ženskoj skupini - koja još nema imena, ali ga tražimo! - na našim vlastitim projektima. Naše sljedeće okupljanje bit će komemoracija bleiburškim žrtvama i to 21. travnja, u Hrvatskom glazbenom zavodu. U ovom trenutku u skupini, osim nas tri, rade i Jasna Šunjić, Zorka Zane, Zorica Rukavina, Jelica Krpan i Nada Livljanić.

Vjerujete li da ćete uspjeti Tita ukloniti s Trga?

Potpuno sam sigurna u to. *Krug za trg* postići će svoj cilj. Obvezuju nas ljudi pred partizanskim puškama uz slovenske protutenkovske grabe, naše žene koje su uz povike i udarce stražara prljave i gladne lopatama kopale trasu *Autoputa bratstva i jedinstva*, zatvorenici u samicama u Staroj gradišci, studenti na Golom otoku ...

Hrvatsko se društvo mora suočiti sa svojom prošlošću. Zločinci nikada ne će biti adekvatno kažnjeni jer je sada kasno, no nije kasno za potpuni i dosljedni društveni odmak od zločina. Žrtve i njihove obitelji će možda tada lakše okončati svoje žalovanje, a svi skupa tek ćemo tada postići dobre temelje na kojima je moguće graditi demokraciju.

Damir Borovčak